

ואולם רוב הראשונים סוברים שאין איסור מהתורה לבטל איסורים אלא איסור דרבנן הוא. (וכן הובא בראשונים כאן בשם התוס'. וע"ע תורת הבית ש"ג דף לא: שו"ת הרשב"א תקד).
(וע"ע לעיל צה, מהגרז"נ גולדברג שליט"א, על מקור האיסור לשיטת הראב"ד).

ז'ליגמר מיניה? – גלי רחמנא ולקח מדם הפר ומדם השעיר תרוייהו בהדי הדדי נינהו ולא בטלי...'
– ואם תאמר, דוקא שם שאין ששים בדם הפר כנגד דם השעיר, לכך לא בטל, אבל כשיש ששים – נלמד מזרוע בשלה שייבטל אף מין במינו?
יש לומר, שאם אתה נוקט שמן התורה אינו בטל חד בתרי, שוב אין לך ללמוד קו לא מזרוע בשלה, שייבטל בששים, שהרי חידוש הוא, שהקילה תורה לבטל לכתחילה עם האיל, כמו שאמרו בסמוך.
(עפ"י רמב"ן).

אולי יש מקום לתרץ לפי סברת התוס' בבכורות (כב), שאין אומרים 'טעם כעיקר' אלא לענין אכילה ולא לענין טומאה, כי אין הדבר תלוי שם בטעם, י"ל שהוא הדין לענין זריקת דם פר ושעיר אין שייך שם נתינת טעם, וכל ביטול ברוב נידון שם כמו אילו היה יותר-מששים שהטעם בטל (כן כתב בקה"י – כט), ואם כן, אילו בכל מקום היה ביטול בששים, היה צריך להיות שדם השעיר יהא בטל ברוב).

ז'בא אמר: לא נצרכא אלא לטעם כעיקר' – ע' בראשונים כאן באריכות, שיטות שונות בדין 'טעם כעיקר', אם מדאורייתא אם מדרבנן, ואם לוקין עליו. וע"ע בהרחבה בבית הלוי ח"א לו; חזון איש יו"ד כד; שיעורי הגרד"ר – ח. וע"ע במובא בע"ז סו.

דף צט

'גריסין שנתבשלו עם העדשים...' – על שיטות הראשונים השונות בשיעור ביטול לתרומה שנתערבה בחולין, תערובת מין במינו ומין בשאינו מינו – ע' בשאלות ותשובות לסיכום לעיל צו.
ועל מקור דין אחד-במאה בתרומה – ע' במובא בזבחים עג ובמנחות עז.

(ע"ב) 'זכי יש בו כדי לחמץ במאה וחד, אמאי לא בטיל? – אישתיק' – לפרש"י, (דלא כהתוס'),
הקושיא היא רק לפי מה שפרשנו שיש לשער במאה ואחד (מבלעדי התרומה). אבל אילו היה השיעור במאה – היה נוח, לפי שגזרו על תערובת מין במינו כאילו היתה מין בשאינו מינו, ולכך צריך מאה, כי שיערו חכמים בכל האיסורין שעד מאה יש לחוש לנתינת טעם, אבל למעלה מזה, הלא אין נתינת טעם בכל האכלין, ומה טעם להחמיר במין במינו במאה ואחד.

(וקים להו שאין כח בשאור ליתן טעם במאה-ואחד. ועוד, אילו היה כן, היה לנו לשער בכל האיסורין במאה ואחד, כי לדעה זו הלא קבעו בכל מקום משום מיעוט מקרים שנותנים טעם אף למעלה מששים, ועל כרחק שאין בנמצא נתינת טעם ביותר ממאה, מלבד במלתא דעביד לטעמא, כתבלין).

ע"ע בחכמת שלמה למהרש"ל, בסברת ההנחה שצריך מאה ואחד במין במינו, הגם שאין נתינת טעם).

'שאני ציר דזיעה בעלמא הוא' – פרשו הראשונים ז"ל, שציר דגים טמאים אינו אסור אלא מדרבנן.
(תוס', רמב"ן, רשב"א, ריטב"א, רא"ש – ע"ז פ"ב מב; רוקח או"ה תמה; האשכול – כג ח"ג כג; תרומת הדשן – קעד;

טשו"ע יו"ד פג,ה. וע"ש אודות לקיחת דגים כבושים הנמצאים בחבית עם דגים טמאים, או בספק.
א. וגם אין בזה דין 'טעם כעיקר' לאסור מדאוריתא, ואין דומה ציר לרוטב שנתבשלו בהם. ומהרשב"א בברכות (לח) משמע שתלוי הדבר בשימוש העיקרי של הדבר, ולפי זה דגים שמשמשים בהם לרוב בצירן, אזי הוא אסור מן התורה משום 'טעם כעיקר'. עפ"י חו"א – ריד, לדף קיב.
 וכל זה דלא כמוש"כ בהגהות ריעב"ץ, שציר דגים טמאים דאוריתא – ע"ש.
ב. ציר של מינים טמאים אחרים, מלבד דגים – מבואר בראשונים שאסור הוא מן התורה. ואולם המרדכי (תרעא) כתב שציר נבלה וטרפה – דרבנן, ודלא כהתוס'. וע' שטמ"ק – בכורות ו.
ג. ציר של בשר – כתב החתם סופר יו"ד פא) שלא נאסר מן התורה לבשלו בחלב. וכן כתב בשו"ת אגרות משה יו"ד ח"ב כז. וע"ע במובא להלן קיב).
 ונחלקו הראשונים האם כן הוא הדין בכל שאר איסורין דרבנן, שמודה ר' יהודה שמין במינו בטל. (כן דעת הרשב"א. וע"ע כנה"ג יו"ד צח), או שמא ציר גרע משאר איסורין דרבנן, שאינו אלא זיעה בעלמא. (כן דעת הריטב"א. וע"ע שער המלך – מאכ"א טו,ו).
 ע"ע: רש"י להלן קטז ורש"ש שם; שער המלך – מאכ"א טו; כתב וחותם רעק"א – נז; ראש יוסף ולב אריה להלן קח: חדושי בית מאיר כאן; שו"ת דובב מישרים (ח"א צה, ח"ב לח) ח"ג עד,א.

*

ז'על דרך המליצה נאמר גם כן, כי מה שאמרו רבותינו ז"ל: כל איסורין שבתורה בטלים בששים – שהוא רמז, כשיגיע האדם לששים שנים, שהם ימי הזקנה, כבר בטלין אצלו כל איסורין שבתורה, כי לא יתאוה להם עוד, כי ידאג על יום מותו'. (ספר החיים – 'חיים טובים' פרק ז)

*

עניני אכילה

ז'הנה אתם בני, בעו"ה אין אתנו יודע עד מזה בענין כוונת אכילה לכויין על בוריה בסודות נעלמות, ובמופלא מכם אל תדרשו, אבל לבל ח"ו תהיה לכם האכילה לרוע לגרור גריר ולמעט כח גינה עליונה אשר ממנו אנו חיים – הבו לנו עצה, והיא:
ראשון, מבלי להתקוטט כלל בתוך סעודה או להיות כועס, כי אם בסעודה יהיו הכל בטוב ובשלום, ואז ברכת ה' שורה. וזהו ואכלתם לחמכם לשבע, ופרש"י: שמא תאמר אם אין שלום אין כל, תלמוד לומר ונתתי שלום בארץ – והוא הנרצה, דאם אין שלום אין כלום. הרצון, דמה תועיל האכילה לשובע דהיא לחזק כח הגוף, וכח הנפש יתחלש, והלא במה יחשב, ולא על זה יחיה האדם, ולכן אמר ונתתי שלום בארץ, ועל זה צווח שלמה (ע' משלי טו,יז,א) **טוב ארחת ירק** – שהוא קשה להוציא הרוחני כנ"ל, ושלוה בה, מבית מלא זבחי ריב – כי אף שמבעלי חיים נח להוציא הרוחני, כנ"ל, מכל מקום אם יש בו ריב וקטט, קשה להוציא.
ושנית, שתהיה כל מחשבתו בתוך אכילה בדברי תורה חכמה ומוסר, ואז יונעם לו ותהיה אכילה לשם שמים, כי הכל הולך אחרי המחשבה.
והשלישית, ליתן מכל אכילה לעניים, ובזו אין חלק רע לשלוט בו לגרור גריר, ואדרבה ע"י נכנע,

והנשמה גוברת ומבררת לנפשו הרוחני. וזו היא תכלית עצה טובה, מבלי לאכול דבר מבלי נתינת עני... ובחנוני אתם רעי וראו, אם יקרה בשביל זה איזה נזק בממונכם...'.
(מתוך יערות דבש לרבי יהונתן אייבשיץ, ח"ב דרוש טז)

הצדיק הקדוש מו"ה משולם זיסל מאניפולי אמר: כשהאדם אוכל בתאוותו לפי דמיונו שאי אפשר לחיות בלא אכילה ושתיה, בודאי מן הנמנע שיעלה ניצוצי הקדושה שבתוך המאכל. רק אם האדם חכם ומשכיל על דבר ואומר בלבו הלא ודאי אם הבורא ב"ה רצה שנחיה בלי אכילה, ודאי היה אפשר להתקיים כמו עתה, אלא שרצונו של הבורא להחיות נפש כל חי על ידי אכילה, ועל ידי כך אני מוכרח לאכול בקדושה ובטהרה שאני עושה רצונו בזה – ואז יש כח באדם להרים ניצוצות קדושים לשרשם.

וזה פירוש הפסוק **בבאכם אל הארץ** – דהיינו אל הארציות, ותדעו נאמנה **אשר אני מביא אתכם שמה** – כי אני הבאתי אותך לזה, שהרעבון והצמאון מאת השי"ת, וגם השביעה מאתו, אז – והיה **באכלכם מלחם הארץ תרימו תרומה לה'** ותגביהו הניצוצות קדושים למעלה.
(תורת הרבי ר' זושא שלח)

שמעתי ממורי הקדוש מה"ר יעקב יצחק מלובלין זצוק"ל, שאמר: יזהר כל אדם שלא יהא ח"ו בגדר ירבעם בן נבט שחטא והחטיא את הרבים; כי אדם באכלו מאכלים אשר בו מגולגלים רבים מנשמות ישראל, והולך אחר כך בחיות זו שקיבל, עם אותן הנשמות הקדושות, ומכעיס ח"ו לבוראו, הרי הוא מחטיא את אותן הנשמות שהיו במאכל ונדבקו בו כדי להעלותן, וזה לא די לו שלא העלין אלא הוסיף חטא על חטאם, הרי הוא כמו ירבעם בן נבט. עד כאן שמעתי אומרים בשמו הקדוש.

לזה העצה היעוצה, טרם ילך לאכול יפשפש במעשיו ממה שעבר, כדי שיעלה לאותן נשמות למקום טוב (זכרון דברים, מאמר שלחן הטהור עמ' מא. וכיו"ב מובא בשמו ב'מאמרי מרדכי (לעטניר) וישב כג,א; אגרא דכלה דברים ד"ה אתם עוברים).

'הנהנה מן העולם הזה בלא ברכה כאילו גזול אביו ואמו' – ההנאה שנהנה ללא הרגשת מוצא פי ה', גזלה היא ממש. אולם כשמברך וכל משך זמן ההנאה הוא על דעת הברכה עד שמסיים הנאתו ואז מברך ברכה אחרונה, הרי טועמים בהנאה את מוצא פי ה', והמוצא הזה מתעבר באדם ומתמוזג עמו, והיה גם הוא לברכת ה' (מי מרום ח"ג 'ברכות' עמ' קס).

'... הנה הכלל הגדול בכל תאוות הגוף הוא זה:

ר'ב כהנא רמ': כתיב **תירש וקרינן תירוש** – זכה נעשה ראש, לא זכה נעשה רש. רבא רמ': כתיב **ישמח וקרינן ישמח** – זכה משמחו, לא זכה משממו'. רש"י: זכה – **לשתות לפי מדה** (יומא עו).

'לפי מדה'! זהו היסוד בכל תאוות הגוף: בכולן אדם צריך למדוד בדיוק מהי המידה, שלא ישתמש בהן לא פחות ממנה ולא יותר עליה.

ימדוד אדם לעצמו, כמה פרוסות לחם הוא צריך לאכול בבוקר כדי שביעתו, ויתרגל לאכול כמות זאת תמיד. והיה אם ביום אחד יגישו לו איזה מימרח טעים ביותר, בודאי הוא ירגיש את

עצמו רעב אחרי שאכל כבר כדי מידתו הרגילה. אז ידע כי זוהי תאוה ממש ועצת יצרו לדמות לו כאילו הוא עדיין רעב, ויתגבר ולא יאכל יותר. כן הוא בכל המאכלים ובכל הארוחות. המתלמד בזה ועומד במאכל 'לפי מידה' – ידע כי בזה 'זכה'!

ימדוד צרכו באוכל בעין טובה ולא את ההכרח במינימום, ויתלמד לעמוד בזה מדי יום ביומו. עוד ענין יש באכילה שצריך התלמידות. כרגיל, האוכל שמגישים לנו יש לו טעם טוב אך בכל בית קורה שמגישים אוכל שאינו אהוב עליו, או שהאוכל נשרף קצת או מלוח יותר מדי וכדומה. זהו מבחן להעובד אם הוא אוכל כדי להיות בריא או אם הוא אוכל רק לשם תאוה. ויש להיזהר בזה מאד ולעשות כלל לעצמו לאכול כל מה שבא על השולחן בלי שום הבדל אם טעמו משובח אם לא; ויותר מזה: ישנם מפונקים ה'אוהבים' מאכל אחד ו'שונאים' מאכל אחר. והנה מהו ענין אהבה ושנאה במאכלים? הרי זהו ממש רק ענין של תאוה! אהבות כאלו צריך האדם לעקור מלבו. אהבת מאכלים אינה מעוגנת בצרכי הגוף; היא מידה מגונה ממש. ובא וראה עוד יותר מזה. מרן בעל החזון איש נ"ע קבע 'הנהגות' לכן תורה, והנהגה הראשונה שהוא מזהיר עליה היא זו:

'ליזהר מאד מאד מאכילת תענוג. ואם בטומאת הגוף יש ראשון לטומאה ויש אב הטומאה ויש אבי אבות, בטומאת הנפש של מלאוי התאוה באכילת תענוג, מתאחד ראשון לטומאה ואב הטומאה ואבי אבות הטומאה. דבר זה הוא מן השפלים מאד מעכבים את הלימוד, וכדאמרו במדרש, והובא בתוס' כתובות ק"ד א': עד שאדם מתפלל שיכנסו דברי תורה לתוך גופו, יתפלל שלא יכנסו מעדנים לתוך גופו. ואמרו גיטין ע' א' סעודתך שהנאתך הימנה – משוך ירך הימנה' (מתוך קובץ אגרות חזו"א ח"א כ).

הדברים ברורים ונוראים. (קשה להימנע מלנחש למה כיוון מרן נ"ע בהתאחדות שלשת מדריגות הטומאה באכילת תענוג. אם לראשון לטומאה היא טומאת אוכלין – לאיזה מאבות הטומאה התכוון? בודאי לא טומאת שרץ וכדו'. ומהו אבי אבות הטומאה ברוחניות, ויש כאן מקום להתבונן).

הליפתן שאוכלים לקינוח סעודה אינו בהכרח בגדר אכילת תענוג. אך המתקים שאוכלים במשך היום בלי שום צורך, אלא רק לשם תענוג, הם הם 'מאכל תאוה'. בזה יש מקום להתלמד להתגבר על התאוה הזאת. הרי כאן שלשה לימודים:

הראשון – לאכול כל מה שבא על השולחן בלי שום שימת לב, וכמובן מבלי להעיר לבעלת הבית מאומה, על טיב האוכל וטעמו.

השני – לעקור 'אהבה' ו'שנאה' למאכלים ידועים.

ושלישית – להתלמד להתגבר על מאכל תאוה שהוא ממש רק לשם תאוה'

(מתוך עלי שור ח"ב עמ' רמה)

'אמרו עליו על ר' יחיאל מיכל מזלוצ'וב, אשר מיום עמדו על דעתו, לא היה כופף את גופו לעבר צלחתו ולא מטה פיו לעבר הכף, אלא יושב הוד והדר כמלך על כס המשפט ואת האוכל הביא עד פיו. האוכל והנאכל – מי חשוב ממי? הוה אומר: האוכל ולא הנאכל, יבוא הטפל אל העיקר ואל יבוא העיקר אל הטפל' (מתוך חסידים ואנשי מעשה, 'במעונות אריות').

'... והיה מעשה אשר בתקופת הקיץ, לעת השפע בפירות, ברך היהודי (הוא רבי יעקב יצחק הנקרא 'היהודי הקדוש') 'שהחיינו' על פרי חדש ואכל ממנו במדה יתרה שאין בכח אנוש לשאתה. הובהל אליו תלמידו החביב, זה שנודע אחר כך בשם הרבי ר' בונים, שבקי ברפואות היה, למצוא לו מזור ולהקל על מכאוביו. ראה ר' בונים את מצבו כי ברע הוא ויתרעם עליו לאמר: 'אם אין יכולים – אין אוכלים!' ענה 'היהודי' ואמר לו: לא כך, בונים, אדם שהוא נקי מתאות האכילה, עתיד הוא ליתן דין וחשבון על כל פרי שמנע עצמו מלאכול, וכדאית היא מצוה זו למסור את הנפש עליה כעל כל מצוה אחרת! אף זו מצוה של חסד היא, חסד שעושה האדם עם המאכל והמזון...

כך גדול היה כוחו ועמוקה היתה חכמתו בכל מעשי החסד שרגיל לעשות עם הבריות...!

(שם – כחודו של מחט, 'איש יהודי היה')

דף ק

ציונים; ראשי פרקים לעיון

'בריה שאני' – בתנאי 'בריה', הגדרותיה ותנאיה – ע' בארוכה בראשונים כאן וביו"ד ק. וע"ע במובא לעיל צו.

'כל שדרכו לימנות... את שדרכו לימנות' – על הגדרות המושגים והשיטות להלכה – ע' במובא בזבחים עג.

'שאני חתיכה הואיל וראויה להתכבד בה לפני האורחים' – על מחלוקת הראשונים בדין חתיכה המחוסרת תיקון ואינה ראויה כמות שהיא להגישה לפני האורחים – ע"ע במובא בזבחים עב.

'כיון שנתן טעם בחתיכה, חתיכה עצמה נעשת נבלה ואוסרת כל החתיכות כולן' – נחלקו הראשונים להלכה, האם חתיכה שבלעה איסור, נעשית היא עצמה כנבלה, ואם נתבשלה באחרות צריך לשער כנגד כולה (כן דעת רבנו תם, וכן החמיר ר"י ועוד), או אין צריך לשער אלא רק כנגד האיסור הבלוע בה (רבנו אפרים. ולזה הסכימו הרשב"א והרא"ש – ע' בב"י צב. וכן כתב המגיד-משנה (מאכ"א ט, ח) בדעת הרמב"ם. ואולם בבשר-בחלב הכל מודים שהבשר שבלע מן החלב, נעשה גופו של איסור ויש לשער כנגד כולו), ורב שאסר – זהו לפי שיטתו שפסק מין במינו לא בטל אפילו באלף, ולכן האיסור הבלוע (ונותן טעם) בחתיכה, שב ואוסר את כל החתיכות אפילו במשחו, אבל אנו שנוקטים להלכה מין במינו בטל, יש לשער ששים כנגד הבלוע.

לשיטה ראשונה שאומרים בכלל האיסורים 'חתיכה נעשית נבלה', כתבו ראשונים שהוא מדרבנן (ע' תוס' להלן קח: ד"ה אמאי; ר"ן בסוף הפרק). וכן כתב הש"ך (צב סק"ב) שמדרבנן הוא ולא מדאוריתא, (שלא כבבשר-בחלב שדין תורה הוא שהכל נהפך לגופו של איסור, שהרי כל אחד לבדו הוא התר והתערבות שניהם היא היא האיסור).

ואולם יש שהוכיחו מדברי התוס' בסוגיתנו שהוא דין תורה (ע' רעק"א ופליתי שם. וע"ע מטה יהונתן שם; אור שמח – מאכ"א ט, ט; קובץ ענינים להלן קח:). וכן הובאה דעה כזו בשו"ת מהרי"ק (קנב), אלא שכתב שאפילו לסוברים כן, אין לוקין על כך (אם אכל כזית מן החתיכה הבלועה), והוי כדין 'חצי שיעור'.